

KONGL.
VITTERHETS
HISTORIE
OCH
ANTIQUITETS
ACADEMIENS
HANDLINGAR.

FJORTONDE DELEN.

STOCKHOLM, 1838.
TRYCKTE HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

Om Runamo och dess inskrift.

Af

Frih. J. J. BERZELIUS.

Uppläst i Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-Academien den 15 Sept. 1836.

Runamo och dess inskrift hafva några gånger varit föremål för samtal inom denna Academie, sedan den utmärkte Danske fornforskaren, Professoren Finn Magnusen, derå lemnat en afbildning och trott sig hafva funnit en clav, hvarefter den hittills outtolkade inskriften kunde läsas. Detta väckte hos mig beslutet att vid första möjliga tillfälle besöka stället. Jag har i sommar kunnat bringa det i verkställighet och anhåller att få meddela K. Academien några ideer derom, som ställets närmare betraktande hos mig väckt, hvilka, om de också ingen ting afgörande innebära, dock alltid kunna förtjena uppmärksamhet, såsom en af de flera gissningar man kan göra sig om denna inscriptions uppkomst.

Det ställe, som fått namn af Runamo eller Runehäll, ligger i Bleking något öfver $\frac{1}{4}$ mil från Hoby kyrka, i en vild skogstrakt; en knapt farbar skogsväg förer dit och begagnas endast sommar-

tiden till mindre skogs-producters hemförande. Denna väg leder flerstädes öfver blottade berghällar, hvilkas yta är afrundad och mycket skroflig genom atmosfrens olika inflytande på de mineralier, hvaraf de bestå. Vägen fortsättes tvärtöfver sjelfva inskriften, som just på de ställen der hjulen framgå har den största likheten af en huggen inskrift. Detta är i så måtto oväntadt, som man skulle tro att hjulen bordt småningom utplåna inristningen; men de vagnar, som på denna väg begagnas, hafva merändels oskodda hjul. Stället, der inskriften finnes, är någorlunda högt och sluttar åt venster temmeligen starkt ned till en med skog glest beväxt dal af föga utsträckning.

Det som här förevises mig såsom varande Rune-inskriften, utgöres, om det tillåtes mig att nyttja ett geologiskt talesätt, af *en gång af trapp i granit*. Den befanns vara definitivt densamma, som Finn Magnusen afbildat ¹⁾.

Då jag har den äran att göra denna framställning inför en Academie, för hvilken geologiska föremål kunna anses såsom främmande, så torde det tillåtas mig närmare förklara meningen af orden *gång* och *trapp*, emedan denna förklaring har ett väsentligt inflytande, för att göra min förmodan angående detta geologiskt-antiquariska phenomen riktigt begriplig.

Man

¹⁾ Denna afbildning meddelas här på Tab. 5, efter en till $\frac{2}{3}$ förminskad skala.

Man gör sig i geologien den föreställning, att hvad som nu är hårdt berg en gång varit flytande. Meningarna äro delade, huruvida detta flytande tillstånd åstadkommits på något sätt genom medverkan af vatten eller varit en följd af smältning i hög värmegrad. Hvad granitbergen beträffar, så hyllas nu den meningen af de flesta geologer, att dessa varit smälta genom värme och hafva stelnat under en långsam afkylning. I dessa stelnade massor uppkommo, af naturliga och lätt begripliga orsaker, större och mindre sprickor, och i dessa utpressades nya delar af det ännu ej stelnade, som sedan fyllde sprickorna och stelnade deri. Då den bergart, som fyllde sprickan, efter stelmandet fick en annan färg, ofta och en annan textur, än den första, spruckna bergarten hade, så blir förhållandet efteråt synbart. En sådan med annan bergart fylld spricka kallas en *gång*, på Franska *filon*. Vid sprängning af våra granitberg i grannskapet af Stockholm upptäcker man nästan oräkneliga sådana så kallade gåingar af olika storlek, från den af en knifsbaks tjocklek till vidden af flera fot. En afsprängd klippa till vänster om vägen från Danvikstullen, vid ingången till hospitalet, framställer, för den som önskar se ett prof af en sådan gång, ett af de tydligaste och mest i ögonen fallande. Dessa gåingar förefalla vanligen på en sluttande sida af berget, vida och afskurna lika som sjelfva berget, men om de följas i motsatt riktning, så blifva de efterhand smalare och sluta

med en mycket långsträckt tillspetsning, alldeles så som händelsen är med hvar och en spricka i en massa, som vid spräckningen öppnat sig. Man säger då att gången kilar ut sig, emedan gångarten här tager utseende af en kil.

De bergarter, hvaraf dessa sprickor blifvit fyllda, kunna vara af flera slag, och sprickor hafva bildat sig och blifvit åter underifrån fyllda i flera olika epoker af jordklotets tillvarelse. Derigenom har händt att redan bildade gångar spruckit och att nya massor, som fyllt sprickan, skära äldre gångar i olika riktningar. De bergarter, hvaraf gångarne i våra granitberg vanligast fyllas, äro granit af en ljusare färg och ofta grofkornigare textur, än hufvudbergartens, och stundom trapp. Denna sistnämnda gångart förefaller hos oss mycket sparsamt och har tillkommit sednare än alla de andra, emedan han, der andra gångar förekomma i dess väg, skär dem alla. Den är vanligen svart eller svartgrå till färgen, af ett ganska tätt gry, hvori kristallblandning sällan märkes, och den är full af mer eller mindre rätliniga sprickor, ju flera och tätare, ju smalare gången varit. Vi anse orsaken till detta förhållande vara den, att vid dessa gångars bildning var bergens massa hunnen till en starkare afsvälning, den smälta bergarten afkyldes genast till stelning, innan kristallisation hann begynnas, och sprack derefter, likasom hastigt afkyldt glas får sprickor. En stor del af sprickorna i trappgångar gå nästan rätlinigt, tvärt öfver gången, emellan dess väggar. Deraf händer att sex- eller fyr-sidiga pris-

matiska stycken kunna utbrytas, och lemna då trappsteg-likade urholkningar efter sig, hvaraf namnet *trapp* i Svenskan gafs åt denna bergart, hvilket sedan af andra länders geologer blifvit upptaget. Af sådan art är nu det geologiska fenomen, som företer sig å Runamo. Jag bifogar här ett prof af bergarten, taget på stället, äfven som Prof. Finn Magnusens teckning (Tab. 5), hvilken tillika upplyser om gångens riktning och dimensioner, hvaraf inhemtas att han, på sitt vidaste ställe, icke öfverstiger en fot.

Endast den delen af gången, öfver hvilken vägen går, synes hafva varit obetäckt. Det öfriga visar dels äldre, dels nyare, spår efter jordens och massans afrymning. På högra sidan om vägen, i riktningen från Hoby, smalnar gången af och dess fullkomliga utkilning är betäckt af mossa och lågvext skog. Det stycke af denna gång, på hvilket skogsvagnarnes hjul i århundraden arbetat, innehåller fördjupningar, som likna med mejsel uthuggna runebokstäfver till den grad, att ingen kan förtänkas, som för sådana anser dem, oagtadt deras form icke inpassar på något af de hittills kända rune-alfabeten. Betraktar man dem på båda sidor om vägen, så visar sig, att ju mer gången utvidgar sig, ju större, mera åtskiljda och ju mindre räta och runelika blifva dessa impressioner, så att man väl med bestämmdhet kan säga att de ristningar, som förete sig i en bredare del af gången, hvarifrån jorden nyligen, förmodligen af de Danska lärda, blifvit afrymd, icke äro annat än helt naturliga sprickor i gångarten.

Följer man sedan gången mot dess smalnande ända, så visar sig att figurerna, i förhållande till gångens afsmalnande, aftaga i storlek och tilltaga i täthet, just så som fallet borde vara om de vore naturliga sprickor i bergarten, hvilket å en annan sida troligen icke varit händelsen om de vore en med mejsel uthuggen skrift, serdeles på de ställen der gångens bredd medgifvit flera rader runor af vanlig storlek. Går man åter ut från den ideen, att om några af här synliga figurer icke äro annat än helt naturliga sprickor i bergarten, torde de allesamman icke eller vara annat; så uppkommer den fråga, huru de figurer som så tydligt likna uthuggna runor, kunnat af naturliga orsaker få ett sådant utseende.

Bergarten, som inuti är svartgrå, nära svart, är i ytan, der ristningarna finnas, genom luftens inflytande ljusgrå och ser anfrätt ut. Alla dess kanter och hörn, äfven de som icke tillhört någon bokstafsbildning, hafva undergått samma afrundning och anfrätning, som den, hvilken visar sig på kanterna af de, efter utseende, inhuggna fördjupningarna. Det är således klart, att bergartens yttersta yta blifvit på tidens längd vittrad och affrätt genom yttre naturliga inflytelser; att, der en sprickas båda insidor begynt undergå samma slags vittring, har sprickan måst blifva bredare och djupare, rundas kring kanterna och botten samt antaga utseendet af en konstgjord fördjupning, på hvilken tidens tand skulle hafva utöfvat sitt inflytande att borttaga det skarpa och ojemna efter mejselhuggningen. Häraf synes det så-

ledes ganska säkert att figurer af detta utseende kunnat bildas af naturliga sprickor, likasom det är tydligt att bergartens yta, äfven som hvarje ristnings inre yta, är till ett visst djup förändrad af yttre inflytelser, mindre hård och stadd i ständig affrätning. Man tycker sig då bättre förstå att figurerna i vägen mera tydligt likna sig att vara uthuggna, i stället att de bordt snarare bortnötas, ty nötningen har föranledt ett hastigare bortförande af hvad som genom luftens och vattnets inflytande förlorat sitt inre sammanhang. Trappens egenskap att bilda sprickor mer eller mindre rätlinigt tvärtöfver gången, samt att gifva emellan dessa sneda, ofta raka, ofta krökta sprickor, föranleder då en runor liknande figurteckning. Då jag jemförde Prof. Finn Magnusens ritning med figurerna på trappgången, hvarvid det icke var så lätt att rätt igenkänna å den ena, hvad som fanns å den andra, visade sig, att emellan de å teckningen anförda fördjupningar eller inhuggningar gingo en mängd andra dylika, men mindre, hvilka, enligt Prof. Magnusens egen handskrifna anteckning å ritningen, af honom anses för naturliga sprickor, och om hvilka det för mig ville synas som vore de icke annat än blott mindre djupa impressioner, frambragta af samma orsaker, och af lika natur med de djupare; dervid försvinner då all tanke på en med konst utförd runeinskrift.

Förhölle det sig så, hvilket jag här framställer endast såsom en rimmelig möjlighet, så skulle deraf följa, att figurerna måste få likhet i utseendet med

runor, emedan transversal-sprickorna föreställa runestafvar, och de dem emellan gående snedsprickorna, de indicativa runestrecken, men att, då dessa betraktas med runekännarens öga, de måste visa sig såsom en skrift af obekanta runor. Jag anser troligt att hvar och en, som ur denna synpunkt kastar ögat på Prof. Finn Magnusens teckning, skall blifva lika öfverraskad som jag, af sannolikheten i denna idé. Det blir då alldeles klart hvarföre dessa runor icke kunna läsas. De ställen af ritningen der ingen inskrift finnes afbildad i trappgången, äro dels sådana, der sprickorna öfvergått till lossnor, så att bitarna kunnat bortplockas (en del deraf ligger strödd omkring), dels på bredare delar af gången sådana, der sprickorna följa hvarandra glest och oregelbundnare. Troligen skall efterhand allt hvad som här kan anses för inskrift, utfalla i kantiga stycken, deladt i de förmodade runornes riktning. Min ledsven berättade att på ett annat ställe, ännu längre bort i skogen, skulle finnas en alldeles dylik lindorm med inristad skrift, men han trodde sig icke med någon säkerhet kunna föra mig dit. Dessa skrifter, tillade han, hafva kunnat läsas blott af en enda person, men han stod då på hufvudet. Så kan också enfalden ibland blifva uddhvas.

Vare det emedlertid långt ifrån mig att vilja undervärdera Prof. Finn Magnusens försök att tolka Runamo-skriften. Jag kan ingalunda bevisa att dessa figurer icke kunna vara tecken, som af menniskohand blifvit inristade och som innebära en mening,

i hvilket fall denna menings utforskande är serdeles förtjenstfullt. Jag har endast velat anföra de anledningar, som hos mig väcka tvifvelsmål att så är.

Beträffande ytterligare den meningen, att denna inskrift skulle vara en minnesvård af Harald Hildetands armétåg emot Sigurd Ring, så är den lika betänkelig. Tydligt är det för den som sjelf ser belägenheten, att ingen armé här kunnat föras fram, annorlunda än i trängande nöd, då deremot slätten derbredvid, som den tiden lærer hafva varit bebyggd, gaf öppet tillfälle dertill. Man måste då söka ett skäl, hvarföre man uthuggit inskriften långt ifrån tågets väg, in i vilda skogsmarken, der den väl sällan skulle komma att läsas. Detta skäl skulle då vara att man här funnit af naturen formadt det ormlika band, uti hvilket man vanligt ristade sina runor; men jag vet icke att man annorstädes träffadt ett sådant begagnande af gångar till runeinskrift. Detta band ligger dessutom här nästan horisontelt. Våra förfäder sökte gerna att hafva sina inskrifter i stående ställning. Dessutom har valet af en trappgång alltid det emot sig, att bergarten deri är full af sprickor, seg och hård att arbeta i, så att det spruckna under huggningen lossnar och utfaller. Om åter fråga varit att rista ett oförgängligt minne af den tidens största härtåg i Norden, så kan man svårligen förstå, hvarföre icke då företrädesvis dertill blifvit begagnad någon af de i Blekinge på så många ställen förefallande perpendiculära, fasta klyfter, med en af naturen fullt afslätad yta. Ej långt i söder

från Hoby kyrka presenterar sig en sådan, lagom hög för att buggas och läsas, och af den längd att tågets hela historia der kunnat inristas. Jag vet icke att någonstades i Sverige dessa perpendiculära granitväggar äro så allmänna, som i denna trakt af Blekinge. Äfven detta synes mig böra tagas i beräkning, då man vill bedömma beskaffenheten af Runamo-phenomenet.

De anmärkningar jag här meddelat K. Academiens, voro icke ämnade åt någon ytterligare publicitet, än den att gömmas vid K. Academiens dagbok. Tilläfventyrs kunna de framdeles gifva någon ledning till sin egen vederläggning eller bekräftelse, när Runamo ur denna synpunkt kommer att å nyo skärskådas af antiqvitets-kännare.